

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ A KRIZOVÝ PLÁN PRO ŘEŠENÍ ŠIKANY

**zpracovaný pro Obchodní akademii
a Jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky,
Šumperk, Hlavní třída 31**

V návaznosti na Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č. j. 22 294/2013-1 a dále na Metodický pokyn ministryně školství k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. 21 149/2016 je Preventivní program školy na Obchodní akademii a Jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky, Šumperk, Hlavní třída 31 doplněn o následující Program proti šikanování.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, a to především cestou otevřené komunikace mezi žáky ve třídách a mezi žáky a učiteli. Projevem zdraví komunity jsou zejména bezpečné a kamarádké vztahy a překonání osobních individuálních rozdílů.

I. Prevence šikany

Všichni učitelé a pracovníci školy věnují maximální pozornost projevům chování žáků ke spolužákům a jiným učitelům a jsou nanejvýš vnímaví ke všem signálům negativních projevů, které by mohly překročit hranici běžné studentské recese a přerůst v zárodky šikanování. Ve vyučovacích hodinách registrují např. posměšné poznámky na adresu určitého žáka, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet, nevybíravou kritiku žáka pronášenou nepřátelským až nenávistným nebo pohrdaným tónem, nadřazené příkazy, kterým se žák podřizuje, případně i fyzické násilí. Je však třeba sledovat chování žáků i v době přestávek na chodbách školy, v jídelně či na školních akcích.

O vztazích a šikanování je třeba se žáky mluvit, na problematiku šikanování upozornit i rodiče (viz 1. schůzka s rodiči žáků prvních ročníků vždy na začátku září nového školního roku). Je vhodné pracovat s potencionálními oběťmi šikany, je nutné tlumit agresivní sklony možných agresorů. Každý žák by měl mít možnost zažít úspěch. Ve vzájemných vztazích pěstovat empatii.

Při sebemenším podezřelém chování žáků upozorní vyučující třídního učitele a výchovného poradce, aby mohla být okamžitě učiněna odpovídající opatření.

Stejně tak vyučující upozorní třídního učitele a výchovného poradce, pokud na nevhodné chování ze strany spolužáků upozorní sám žák, jeho spolužák nebo rodiče.

Škola i každá třída má nastavena konkrétní a srozumitelná pravidla chování (školní řád, na tvorbě třídních pravidel se podílejí do značné míry samotní žáci).

II. Krizový plán postupu při řešení šikanování

➤ pro vyšetřování počáteční šikany

Vlastní strategie vyšetřování počáteční šikany zahrnuje pět kroků:

1. provést rozhovor s informátory a oběťmi

v případě, že nejdříve hovoříme s informátorem, například odvážným kamarádem nebo rodičem jednoho z týraných žáků, následují ihned rozhovory s oběťmi (ne s podezřelými pachateli!)

2. najít vhodné svědky

vytipujeme členy skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat (v tomto kroku se dělá nejvíce chyb!)

3. provést individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikdy nekonfrontovat oběť s agresorem!)

většinou postačí, když mluvíme s jednotlivými žáky, teprve vyskytnou-li se těžkosti, konfrontujeme dva či více svědků. Nevhodné je vyšetřovat společně svědky a agresory!

4. zajistit ochranu obětem šikany

pořadí tohoto kroku není pevně dáno. Pokud by bylo ohroženo bezpečí oběti, její ochrana je prvořadým úkolem. U počátečních stádií šikanování však nejsou většinou mimořádná bezpečnostní opatření zapotřebí.

5. provést rozhovory s agresory, případně konfrontaci mezi nimi

tento krok vyšetřování šikanování je vždy až poslední. Bez informací o konkrétních projevech šikanování z předchozích kroků a bez shromážděných důkazů nemá smysl s agresory mluvit, protože všechno zaprou a zpochybní.

Hlavní význam tohoto rozhovoru spočívá v okamžitém zastavení agresorů a ochraně oběti, ale i jich samých před následky vlastních činů. Většinou je možné "přitlačit je ke zdi" upozorněním, že při jakémkoliv násilném šikanování budou okamžitě vyloučeni ze školy, případně to bude ohlášeno policii apod. Zároveň zdůrazníme, že k jejich snaze napravit situaci bude přihlédnuto ve výchovné komisi.

Úkolem strategie první pomoci je nalézt odpovědi na následující otázky:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik jich je?
- Kdo je agresorem, popřípadě kolik jich je? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy a kde dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?

Výpovědi k jednotlivým otázkám je nutné důkladně zapsat a vytvořit kvalitní důkazní materiál. Pro vyšetření šikany je třeba svolat výchovnou komisi, spolupracovat s rodiči obětí i agresorů a také rozebrat celou situaci před třídou, dále ji sledovat a pracovat se vztahy ve třídě na jejich uzdravení.

➤ **pro vyšetřování pokročilé šikany s neobvyklou formou**
(např. výbuch skupinového násilí vůči oběti, třídní lynčování)

Doporučený postup má v zásadě charakter poplachové směrnice. To znamená, že všichni pedagogové předem vědí, co mají v krizové situaci dělat, a v případě potřeby jsou schopni zabezpečit nezbytný sled protikrizových opatření.

1. První kroky pomoci – zvládnout vlastní šok z brutálního násilí a zajistit oběti bezpečí

Pedagog bývá přítomností obnaženého brutálního násilí na oběti zcela paralyzován a mnohdy reaguje tak, že je jeho reakce vesměs chybná a pro oběť bolestivá (např. uteče ze třídy pro pomoc do vedlejší třídy, zcela bezradný volá o pomoc, odmítne se smířit se situací a odejde ze třídy něco si vyřídit, násilí bagatelizuje, obviňuje oběť z provokace apod.).

Jako správná reakce se jeví okamžitá pomoc pedagoga oběti (to, že učitelka např. oběť obejmě, vezme do náruče a ptá se ho, co se mu stalo, jestli ho něco bolí, agresory zlomí, jejich útoky zůstanou v půli cesty a naopak oběť prožije úžasný pocit záchrany). Jde tedy o to, projevit veřejně lásku, soucit s obětí a odvahu podat mu pomocnou ruku.

Otázkou zůstává přiměřenost zásahu učitele proti agresorovi (učitel například razantněji odtrhne agresora od oběti, agresor spadne a poraní se). Prokáže-li se, že zásah učitele byl nutnou obranou oběti, která se nacházela v ohrožení života, nebude proti učiteli trestní řízení zahájeno.

V rámci první pomoci je dále třeba:

- zalarmovat další pedagogické pracovníky a domluvit se s nimi na spolupráci při vyšetřování, a to i za cenu přerušování vyučování (učitel, který šikanování odhalil, nesmí nechat žáky ani na chvíli bez dozoru)
- zabránit tomu, aby se svědkové mohli domlouvat na křivé výpovědi (učitel, který postiženou třídu hlídá, nedovolí, aby spolu žáci komunikovali, v rámci možností s nimi realizuje nějaký program)
- pokračovat v pomoci oběti
např. utišit panickou hrůzu, odvést ji do bezpečí, v případě zranění zajistit lékařskou pomoc, informovat rodiče, návazně zprostředkovat odbornou psychologickou pomoc
- ohlásit věc policii

2. *Vyšetřování*

V případě pokročilých šikan je vyšetřování značně obtížné, protože musíme předpokládat, že téměř všichni budou lhát a zapírat. Důležité je dokončit vyšetřování ještě v ten den, kdy k otevřenému násilí došlo, abychom zabránili agresorům zamést stopy a domluvat se na maření vyšetřování. I zde má vyšetřování 5 kroků, jen pomoc oběti se dostala na první místo.

- a) pomoc oběti
- b) rozhovor s obětí (umožňuje-li to její zdravotní stav) a s informátory (je vhodné tyto informace doplnit i o informace od ostatních pedagogů)
- c) nalezení vhodných svědků – ideální je najít tzv. "bílou vránu" – silnou morální bytost soucítící s obětí, která se nenechala přeprogramovat skupinovým tlakem ke krutosti, ale nemá odvahu přímo informovat učitele, nechce "bonzovat"
- d) rozhovor se svědky – postupně promluvit se všemi svědky (agresory si necháme až nakonec!)
- e) rozhovor s agresory – právě oni nejuporněji lžou a dokážou nasměrovat falešnou stopu!

3. *Léčba*

Léčba pokročilých šikan je velmi obtížná, protože normy šikanování už přijala většina členů skupiny. Odpor proti rozkrytí skupiny a jejímu uzdravení mají všichni členové skupiny a nezdědka ho ještě posílí rodiče obětí a rodiče agresorů.

Vždy je nutné jádro agresorů ze skupiny vyloučit, někdy je potřeba rozdělit i zbytek třídy a spojit ho s jinou třídou. Úkolem je sestavit takové kolektivy žáků, které budou dávat naději na vytvoření pozitivních vztahů. V každé skupině je dobré mít několik relativně silných pozitivních osobností.

Doporučuje se dále pracovat nejen s obětí, ale i s agresorem, v případě rozvinuté šikany mu zprostředkovat pomoc pedagogicko-psychologické poradny, klinických psychologů, psychologů nebo psychiatrů.

III. *Výchovná opatření*

Pro potrestání agresorů škola zvolí podle závažnosti provinění některé z běžných výchovných opatření:

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele
- podmíněné vyloučení (se stanovením zkušební lhůty, a to nejdéle na dobu jednoho roku; dopustí-li se žák v průběhu zkušební lhůty dalšího zaviněného porušení povinností, může ředitel školy rozhodnout o jeho vyloučení)
- vyloučení ze studia – v případě zvláště závažného zaviněného porušení povinností stanovených školským zákonem nebo školním řádem (např. opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka vůči zaměstnancům školy)

- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech ředitel školy

- doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu;
- podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou

IV. Ochrana pedagogických pracovníků před šikanou ze strany žáků

Šikana zaměřená na učitele není záležitostí konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany učitelů má vedení školy, potažmo její zřizovatel. Šikana učitele ze strany žáka (žáků) je specifická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci (žák - žáci) ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou. Šikana učitele se může dále projevit i ze strany vedení (bossing), kolegů (mobing), podřízených kolegů (staffing) nebo jako šikana ze strany zákonných zástupců žáků. Tento problém ale řeší zákoník práce, občanský zákoník, případně trestní zákoník.

Krizový plán prevence a řešení šikany učitelů ze strany žáků:

- **Prevence šikany**

- v celé škole je nutné vytvářet příznivé sociální klima, připouštět riziko šikany učitelů ze strany žáků a jednoznačně se proti němu postavit
- vedení školy podporuje pedagogy, vytváří atmosféru důvěry, problémy řeší nekonfliktním způsobem, přiznání šikany není bráno jako pedagogické selhání
- pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; svými odbornými znalostmi a pedagogickými schopnostmi se snaží získat respekt třídy a být přirozenou autoritou; při výuce se snaží žáky zaujmout, dává jim zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, motivuje žáky, posiluje je v jejich silných stránkách; se žáky jedná slušně, neponižuje je ani nezesměšňuje; v případě problémů se žákem se snaží probrat situaci individuální konzultací se žákem, vyhýbá se konfrontaci se žákem před celou třídou;

- **Řešení šikany**

- pokud selhaly snahy učitele o vyřešení problému se žáky ve třídě, může se s jistotou obrátit na kolegu, kterému důvěřuje, na výchovného poradce či školního metodika prevence, na ředitele školy, případně na školskou radu;
- vedení školy je po oznámení šikany učitele povinno zajistit učiteli bezpečí; v případě bezprostředního ohrožení odejde učitel ze třídy, případně si zavolá pomoc; kdokoliv z kolegů nebo vedení školy zajistí náhradní dohled v dané třídě, v případě potřeby izoluje agresora a zajistí bezpečnost pro ostatní žáky třídy;
- podle závažnosti šikany provede její vyšetření ředitel školy ve spolupráci s třídním učitelem a výchovným poradcem či školním metodikem prevence, nebo přivolaný odborník ze školského poradenského zařízení, případně policie
- ředitel školy zjistí rozhovorem s obětí šikany, svědky šikany (žáci ve třídě, kolegové učitele) a samotným agresorem informace o šikanování učitele; z těchto rozhovorů se pořídí písemný zápis;
- ředitel školy pozve prokazatelným způsobem (doporučeným dopisem) zákonné zástupce žáka – agresora na jednání školní výchovné komise; jejími účastníky jsou ředitel školy, výchovný poradce nebo školní metodik prevence, třídní učitel, zákonní zástupci žáka; na výchovné komisi jsou zákonní zástupci seznámeni s tím, čeho se jejich dítě dopustilo, a s kázeňským opatřením, které škola pro žáka

navrhuje (dle závažnosti případu napomenutí, důtka třídního učitele či ředitele, snížený stupeň z chování, podmíněné vyloučení, vyloučení, v závažných případech škola doporučí zákonným zástupcům odbornou spolupráci se školským poradenským zařízením); cílem jednání výchovné komise je přijmout taková opatření, aby se situace nemohla opakovat; z jednání výchovné komise se zákonnými zástupci provede výchovný poradce nebo školní metodik prevence zápis s podpisy všech zúčastněných osob;

- vyžaduje-li to závažnost šikany, oznámí ředitel školy situaci OSPODu, případně Policii ČR.
- ředitel školy ve spolupráci s třídním učitelem, výchovným poradcem nebo školním metodikem prevence posoudí úroveň sociálních vztahů ve třídě, v níž k šikaně došlo; v případě potřeby požádá o pomoc psychologa ze školského poradenského zařízení, aby se podařilo ve třídě znovunastolit bezpečné prostředí;
- ředitel školy nabídne učiteli podporu a pomoc (konzultace s ostatními pedagogy, vyjádření podpory kolegů, posilování zdravého sebevědomí a sebedůvěry, doporučení odborné péče psychologa)
- má-li učitel pocit, že vedení školy situaci dostatečně nevyřešilo, má právo obrátit se na inspektorát práce;

V Šumperku 29. srpna 2022

Ing. Tom Ristovský
ředitel školy

Mgr. Ludmila Divišová, Mgr. Hana Stromšíková
školní metodik prevence